

Інформаційний звіт

Міністерства культури України

«Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні за 2012 рік»

(Короткий виклад)

Релігійна мережа, її кадрове та матеріальне забезпечення:

основні тенденції, динаміка змін, перспективи розвитку

Релігійна мережа в Україні станом на 1 січня 2013 року представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діє 36995 релігійних організацій, в тому числі 87 центрів та 295 управлінь, 35460 релігійних громад (справами церкви опікується 31313 священнослужителів), 500 монастирів (чернечий послух несуть 6834 ченці), 370 місій, 81 братство, 202 духовних навчальних заклади (навчається 19752

слухачі), 13157 недільних шкіл. Висвітленням релігійного життя займаються 384 церковних друкованих засобів масової інформації. Для проведення богослужінь релігійні організації використовують 23814 культових та пристосованих під молитовні будівлі.

Дослідження темпів зростання кількості церковно-релігійних інституцій свідчить, що розширення релігійної мережі за останні чотири роки набуло усталеного характеру, перебуває у межах до 2 відсот. та демонструє тенденцію до зменшення такого приросту. У 2012 році мережа релігійних організацій, порівняно з попереднім роком зросла на 1,4 відсот., тоді як у 2011 р. цей показник становив 1,8 відсот., у 2010 р. – 1,9 відсот., у 2009 р. – 2,0 відсот, у 2008 р. – 1,8 відсот.

Аналіз кількісних показників поширення та розподілу релігійних осередків по території держави демонструє

дещо вищу концентрацію їх чисельності на заході держави із тенденцією до зменшення на схід та південь: у 8 областях **Західного регіону** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька) сконцентровано

39 відсот

. релігійної мережі держави, в 9 областях

Північно-Центрального регіону

(Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ) –

31,0 відсот

., в 10 областях

Південно-Східного регіону

(Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська області та м. Севастополь) –

30,0 відсот.

□

Динаміка змін релігійної мережі за 4 роки, демонструючи збільшення кількості релігійних організацій в абсолютних показниках (одиниці), свідчить про незначний (до 1 відсот.) перерозподіл їх концентрації по країні у відносних показниках. Це означає, що створена впродовж останніх років інституційна мережа релігійних організацій зберігає на території держави сталу конфігурацію, і, враховуючи стабільний щорічний приріст релігійних осередків, відповідає релігійним потребам віруючих.

Так, якщо на початок 2009 року у найбільшому за чисельністю релігійних організацій **Західному регіоні** загалом діяло 13778 осередків віруючих або 40,0 відсот. від загальної їх кількості, то на 1 січня 2013 року таких осередків було

14460

, і вони становили

39,0 відсот

. (за 4 роки кількість громад збільшилась на 682 одиниці або 4,9 відсот., а їх частка в загальнодержавному показнику зменшилась на 1,0 відсот.).

У другому за чисельністю **Північно-Центральному регіоні**

□

на початок 2009 року нараховувалось 10441 організація або 30,0 відсот. від загальної кількості, то на сьогодні тут сконцентровано

11451

первинний осередок, що становить

31,0 відсот

. релігійної мережі (за 4 роки кількість громад збільшилась на 1010 одиниць або на 8,8 відсот., а їх частка в загальнодержавному показнику збільшилась на 1,0 відсот.).

У Південно-Східному регіоні □ на початок 2009 року загальна кількість релігійних осередків складала 10246 одиниць, або 30,0 відсот. від загальної їх кількості. На 1 січня 2013 року таких осередків нараховується вже 11084

одиниці, що становить 30,0 відсот. від загальної кількості релігійної мережі (за 4 роки кількість громад збільшилась на 838 одиниць або на 7,6 відсот., але їх частка в загальнодержавній мережі релігійних організацій залишилась стабільною).

Розподіл релігійних організацій за віросповідними напрямками свідчить про переважаючу чисельність в Україні представників християнських деномінацій. Православні, католицькі та протестантські релігійні організації складають близько

94 відсот
. релігійної мережі держави.

За конфесійною ознакою розподіл релігійних організацій свідчить про домінування в Україні правосл

ав'я,
складу якого на початок
2013 року

□ до

входить

19107

□
релігійних організацій,

□
що становить

□
51,6 відсот.

□
від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни, проти 17071 або 51,6 відсот. на початок 2009 року. Відтак, впродовж 4 років простежується тенденція до збереження питомої ваги православних в загальнодержавній складовій (ті ж самі 51,6 відсот.). Приріст кількості їх релігійних громад за 4 роки становив 2036 одиниць, у 2012 році – 828 одиниць або 4,3 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік.

Найчисельнішою серед православних церков України є Українська православна церква (УПЦ).

За чотири останні роки УПЦ розширила свою мережу з 11539 осередків у 2009 році до

12895

у січні 2013 року (1356 організацій або 10,5 відсот. приросту).

На початок 2013 року релігійні організації УПЦ становлять **67,5 відсот.**

православних громад країни

або

34,8 відсот.

від всіх

релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних структур УПЦ діють в центрі та на заході

держави, зокрема в Вінницькій (1005), Хмельницькій (964), Донецькій (738), Київській (720), Волинській (666), Житомирській (662), Закарпатській (648), Рівненській (645) областях. Керівництво церквою здійснюється митрополією УПЦ та 48 єпархіальними управліннями. У 2013 році церква має 12574 релігійні громади (10068 священнослужителів), 203 монастиря (4873 ченці), 15 місій, 34 братства, 20 духовних навчальних закладів (4727 слухачів) та 4288 недільних шкіл.

Діяльність УПЦ висвітлюють 108 періодичних релігійних видань.

Українська православна церква Київський патріархат (УПЦ КП) за кількістю релігійних громад, що складають її мережу, посідає друге місце в країні. Упродовж останніх чотирьох років УПЦ КП розширила мережу з 4128 структур у 2009 р. до **4702** осередків у січні 2013 році (574 організації або 12,2 відсот. приросту).

У 2013 році релігійні організації УПЦ КП становлять **24,6 відсот.**

□
православних осередків країни

□
або

□
12,7 відсот.

□
від всіх релігійних організацій держави. Більшість релігійних громад УПЦ КП діє на заході держави, зокрема у Львівській (469), Київській (378), Волинській (362), Рівненській (331), Івано-Франківській (304), Тернопільській (301), Вінницькій (237), Хмельницькій (235) областях. У структурі УПЦ КП діють патріархія, 34 єпархіальних управління, 4553 громади (3141

священнослужитель), 59 монастирів (181 чернець), 27 місій, 12 братств, 16 духовних навчальних закладів (1073 слухачі) та 1324 недільні школи. Діяльність УПЦ КП висвітлюють 36 періодичних релігійних видань.

Кількість громад **Української автокефальної**

православної церкви
1184 одиниць у 2009 році до

(УАПЦ) зросла з

1247

□
структур у січні 2013 році (63 організації або 5,0 відсот. приросту за 4 роки). На початок 2013 року релігійні організації УАПЦ становлять

□
6,5 відсот.
православних осередків країни

□
або

□
3,4 відсот.

□
від всіх

□
релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних громад УАПЦ діє у західних областях країни, зокрема у Львівській (393), Тернопільській (247), Івано-Франківській (151), Хмельницькій (80), Черкаській (59), Вінницькій (54) областях. УАПЦ має патріархію, 15 єпархіальних управлінь, 1205 громад

(731 священнослужитель), 11 монастирів (10 ченців), 7 місій, 1 братство, 7 духовних навчальних закладів (129 слухачі) та 307 недільних шкіл. Діяльність церкви висвітлюють 6 періодичних релігійних видань.

На території держави також діють релігійні організації інших православних деномінацій, які представлені нечисленними згромадженнями, зокрема - Руська православна старообрядницька церква Білокриницької згоди (64), Руська православна старообрядницька церква безпопівської згоди (13), Руська православна церква закордонної (33), Російська істинно-православна церква (31), інші (104).

Представники **католицького** віросповідання України об'єднуються в двох юрисдикціях, інституційна мережа яких на 1 січня 2013 року представлена

5029

□

осередками, що становить

13,6 відсот

. від загальної кількості релігійних організацій держави, проти 4477 одиниць, або 13,0 відсот. на початок 2009 року.

За останні 4 роки спостерігається тенденція до незначного збільшення

питомої ваги католиків в загальнодержавній складовій (з 13,0 до 13,6 відсот.). Кількість католицьких релігійних громад за останні 4 роки збільшилась на 552 одиниці, а у 2012 році – на 411 одиниць або 8,1 відсот., що є значно вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік.

Громади **Української греко-католицької церкви (УГКЦ)** діють в усіх регіонах держави. За чотири останні роки УГКЦ розширила свою мережу з 3570 осередків у 2009 році до

□

3919

□

одиниць на січень 2013 року (349 організацій або 8,9 відсот. приросту за 4 роки).

На початок 2013 року релігійні організації УГКЦ становлять

□

77,9 відсот.

□

католицьких осередків країни

□

або

□

10,6 відсот.

□

від всіх

□

релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних структур УГКЦ діють на заході держави, зокрема у Львівській (1588), Тернопільській (816), Івано-Франківській (700), Закарпатській (445) та Хмельницькій (65) областях. УГКЦ

має в своєму складі

□

4

□

митрополії, у структурі яких 3 верховноархієпископських екзархати, 4 архієпархії та 5 єпархій, опікуються 22 управлінських центри справами церкви, діють

3736 релігійних громад

(

2594

священнослужителі, в т.ч. 34 іноземця), 117 монастирів (1093 ченці), 25 місій, 2 братства, 16 духовних навчальних закладів (1315 слухачів). Діяльність церкви висвітлюють 27 періодичних релігійних видань.

За останні роки структура **Римсько-католицької церкви в Україні (РКЦ)** набула усталеної форми. Так, у 2009 році РКЦ нараховувала у своєму складі 907 організацій, у

січні 2013 року її мережа складається із

1110

структур (203 організації або 18,2 відсот. приросту за 4 роки).

На початок 2013 року релігійні організації РКЦ становлять **22,1 відсот.**

□
католицьких осередків країни

□
або

□
3,0 відсот.

□
від всіх

□
релігійних організацій держави. Переважна більшість релігійних структур РКЦ діють на заході держави, зокрема у Львівській (163), Хмельницькій (153), Житомирській (145), Вінницькій (131), Закарпатській (100), Тернопільській (91), Івано-Франківській (37) областях. Нині РКЦ має у своєму складі Львівську архидієцезію та 6 дієцезій, 18 чернечих управлінь, 925 громад (621 священнослужитель, із них

260 іноземців), 105 монастирів (648 ченців), 41 місію, 5 братств, 9 духовних навчальних закладів (614 слухачів), 521 недільну школу.

Діяльність РКЦ висвітлюють 13 періодичних релігійних видань.

Протестантизм в Україні на початок 2013 року налічує **10 613**

релігійних організацій,

що складає

28,7 відсот.

від всієї

релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість релігійних організацій протестантських церков становила 9595 одиниць, або 27,8 відсот.

Відтак, за

останні 4 роки простежується тенденція до збільшення за 4 останніх роки питомої ваги протестантів в загальнодержавній складовій (з 27,8 до 28,7 відсот.).

Кількість протестантських структур на території України за останні 4 роки збільшилась на 1018 одиниць, а у 2012 році – на 610 одиниць або 5,7 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік.

Найбільшими серед протестантських релігійних спільнот є згуртовані **євангелістські християн-баптисти**, що нараховує

3094

осередки або

29,1 відсот

. від загальної кількості протестантських громад України.

Найвпливовішим та найчисельнішим протестантським згуртованим залишається **Всеукраїнський союз об'єднаних євангелістських християн-баптистів**

(ВСО ЄХБ),

який на початок 2013 року нараховує

2749

□

релігійних організацій, або

25,9 відсот.

протестантських організацій або

7,4 відсот.

релігійних організацій держави. Церква практично завершила розбудову своєї мережі. Так, структура ВСО ЄХБ, яка на початок 2009 р. нараховувала 2550 одиниць, за останні 4 роки зросла на 199 одиниць, а у 2012 році – на 10 одиниць або 0,4 відсот., що є меншим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 р. Релігійні структури ВСО ЄХБ діють у всіх областях держави і розподілені по її території досить рівномірно. Так, найбільше громад ВСО ЄХБ діє у Черкаській (187), Чернівецькій (167), Хмельницькій (166), Київській (160), Вінницькій (155), Одеській (154), Донецькій (139), Запорізькій (132), Волинській (128), Рівненській (120) областях. Нині ВСО ЄХБ має у своєму складі 1 центр, 26 обласних управлінських структур, 2583 релігійні громади (3124 священнослужителя, в т.ч. 20 іноземців), 96 місій, 2 братства, 41 духовний навчальний заклад (6902 слухачі). Основи віровчення викладаються у 1511 недільних школах. Діяльність громади висвітлюється у 13 періодичних релігійних виданнях.

В Україні діють також релігійні організації колишньої Ради церков євангельських християн-баптистів (54) та інші баптистські організації (636).

Другою за кількістю протестантських громад є спільнота прихильників віровчення **п'ятидесятників**, що нараховує **2 951**

□

осередок або

27,8 відсот

. від загальної кількості протестантських громад України.

Найбільшу кількість п'ятидесятників об'єднує **Всеукраїнський союз церков християн віри**

євангельської–п'ятидесятників (ВСЦ ХВЄП).

Сьогодні ВСЦ ХВЄП нараховує у своєму складі

1745

□
релігійних організацій, що становить

16,4 відсот.

протестантських громад або

4,7 відсот.

загальнодержавної

релігійної мережі. Структура ВСЦ ХВЄП, яка на початок 2009 р. нараховувала 1555 одиниць, за останні 4 роки зросла на 190 одиниць, а у 2012 році – на 123 одиниці або 7,0 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік. У 2013 році основна кількість релігійних організацій ВСЦ ХВЄП діє на заході держави, зокрема, у Рівненській (269), Волинській (198), Тернопільській (109), Чернівецькій (103), Львівській (102), Хмельницькій (68) областях. Структуру ВСЦ ХВЄП складають 1 центр, 27 обласних управлінь, 1643 громади віруючих (2387 священнослужителів, у т.ч. 11 іноземців), 54 місії, 2 братства, 17 духовних навчальних закладів (916 слухачів), 1085 недільних шкіл. Діяльність громади висвітлюють 24 періодичних видання.

На території держави діють також інші п'ятидесятницькі згуртованості, зокрема, Союз вільних церков християн євангельської віри (204), Церква євангельських християн в дусі апостолів в Україні (22), релігійні організації Союзу Церкви Божої України (95), релігійні організації центру Божої церкви християн віри євангельської в Україні (в пророцтвах) (147), Український центр об'єднаної церкви християн віри євангельської (193), інші організації християн віри євангельської (548).

Сталою залишається кількість релігійних структур **Української уніонної конференції церкви адвентистів сьомого дня (АСД)**.

□

На початок 2013 року

□

□

АСД

, як і на початок 2012 року, нараховує в Україні

1080

□

релігійних організацій

,

□

що становить

10,2 відсот.

протестантських громад або

2,9 відсот.

□

від всієї загальнодержавної мережі. Структура АСД, яка на початок 2009 року нараховувала 1087 одиниць, за останні 4 роки зросла на 7 одиниць, а у 2012 році – не змінилась (загальнодержавний приріст 1,4 відсот.).

Найбільша кількість громад АСД діє у

Північно-Центральному регіоні, тоді як у Західному та Південно-Східному регіонах їх концентрація практично рівна: Вінницька (101), Чернівецька (99), Черкаська (75), Закарпатська (53), Київська (53), Донецька (49), Полтавська (48), Дніпропетровська (47), Одеська (47), Волинська (46),

Хмельницька (43) області. АСД має у своєму складі, 1 центр, 9 регіональних управлінь, 1061 громаду (1179 священнослужителів), 3 місії, 1 братство, 4 духовні навчальні заклади (308 слухачів), 728 недільних шкіл. Діяльність громади 10 періодичних видань.

В Україні діє також інше нечисленне згромадження Церкви адвентистів сьомого дня реформаційного руху (44).

Зменшується кількість релігійних організацій **Свідків Єгови** □ в

Україні. Зокрема, впродовж 2012 року їх мережа зменшилась на 5 одиниць і складає на початок 2013 року

1091

□

згромадження, що становить

10,3 відсот

. протестантських громад або

2,9 відсот

. загальнодержавної мережі. З 2009 року, коли їх присутність на території України становила 1106 організацій або 3,2 відсот. від всіх релігійних організацій держави, за останні 4 роки припинили свою діяльність як

юридичні особи 15 релігійних організацій, що становить 1,4 відсот. від'ємного показника приросту. На початок 2013 року в структурі церкви діє 1 центр та 1090 первинних осередків (1899 священнослужителів, в т.ч. 18 іноземців), функціонує 174 недільні школи.

На початок 2013 року в Україні діють наступні **новітні для України релігійні організації**.

□

Церква Христа (123), Новоапостольська церква (59), Пресвітеріанська церква (78), Церква Ісуса Христа святих останніх днів (мормони) (53), Українська лютеранська церква (43), релігійні організації Рідної української національної віри (63), релігійні організації язичників (77), буддистів (61), Товариство свідомості Крішни (50). Вони мають незначну кількість громад і суттєво не впливають на релігійну ситуацію в країні.

Релігійні організації харизматичних церков функціонують у всіх областях держави і нараховують в Україні

1469

організацій, що становить на початок 2013 року

13,8 відсот.

від загальної кількості протестантських громад України або

4,0 відсот.

загальнодержавної мережі релігійних організацій, проти 1272 організацій або 3,7 відсот., що діяли на початок 2009 року. Відтак, простежується тенденція до збільшення впродовж останніх 4 років питомої ваги харизматичних релігійних організацій в загальнодержавній складовій (з 3,7 до 4,0). Приріст кількості їх релігійних громад за ці 4 роки становив 197 одиниць, а у 2012 році – 92 одиниці або 6,3 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту. Зазначені релігійні організації представлені в Україні згромадженнями: церкви Повного Євангелія (699), Української християнської євангельської церкви (179), релігійними організаціями церкви живого Бога (52), іншими харизматичними релігійними організаціями (539). Найбільша кількість харизматичних організацій зосереджена у Південно-Східному регіоні, зокрема у Донецькій області, та Північно-Центральному

регіоні.

□

Слід зазначити, станом на початок 2013 року **етноконфесійні утворення**

в Україні репрезентують

□

1806

□

релігійних осередків або

4,9 відсот.

□

від всієї

□

релігійної мережі держави. За 4 останні роки мережа релігійних організацій національних меншин збільшилась з 1612 осередків у 2009 р., що становили 4,6 відсот. релігійних організацій країни, до 164 одиниці або 10,7 відсот. приросту за останні 4 роки.

Переважає більшість релігійних структур етноконфесійних утворень складають **прихильники ісламу**,¹ чисельність яких налічує □ 1

233

релігійні організації,

□

що складає

□

31,7 відсот.

□

мережі релігійних організацій національних меншин або

3,3 відсот.

□

загальної релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість мусульманських релігійних організацій становила 1135 одиниць, що складало 3,3 відсот. релігійної мережі країни. Відтак, простежується тенденція до збереження впродовж останні 4 років питомої ваги мусульманських релігійних організацій в загальнодержавній складовій, тоді як приріст кількості їх релігійних громад за 4 роки становив 96 одиниць, а у 2012 році – 26 одиниць або 2,1 відсот., що є вищим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік. Переважає більшість мусульманських релігійних організацій діють в Південно-Східному регіоні, зокрема, в Автономній Республіці Крим (1007 організацій або 81,6 відсот. мусульман), Херсонській (60) та Донецькій (37) областях, а також в м. Києві (25).

Єдиної структури управління в масштабах України мусульмани не мають. На початок 2013 року 6 духовних мусульманських центрів, які зареєстрували свої статuti.

Духовне управління мусульман Криму має 935 релігійних організації (з них 576 діють без реєстрації), з них 929 громад (361 священнослужитель, в т.ч. 25 іноземців), 5 духовних навчальних закладів (237 слухачів), 74 недільні школи, 2 періодичних видання.

Духовне управління мусульман України має 154 релігійні організації (з них 30 діють поза реєстрацією), 151 громаду (79 священнослужителів, в т. ч. 8 іноземців), 1 духовний навчальний заклад (82 слухачі), 39 недільних шкіл, 4

періодичні видання.

Незалежний духовний центр мусульман України нараховує 24 релігійні організації, 21 громаду (24 священнослужителі, в т. ч 6 іноземців), 1 духовний навчальний заклад, 13 недільних шкіл.

Незалежні релігійні організації мусульман, в т.ч. ті, що входять до Управління незалежних мусульманських громад України «Київський муфтіят», Духовного управління мусульман України «УММА», Духовного центру мусульман Криму, а також інші незалежні мусульманські релігійні організації, які не мають духовних центрів, нараховують разом 120 релігійних організацій, 116 громад (95 священнослужителів, в т.ч. 8 іноземців), 1 духовний навчальний заклад (27 слухачів), 9 недільних шкіл, 2 періодичних релігійних видання.

Іудаїзм представлений на території України **309** релігійними організаціями

,
□
що складає
□
17,1 відсот.
□
мережі релігійних організацій національних меншин або

0,8 відсот.

□
релігійної мережі держави. На початок 2009 року кількість іудейських релігійних організацій становила 292 одиниці або 0,8 відсот.

релігійної мережі держави. Приріст кількості іудейських релігійних організацій за останні 4 роки становив 17 одиниць, а у 2012 році – 3 одиниці або 0,9 відсот., що є нижчим від загальнодержавного (1,4 відсот.) показника приросту за 2012 рік.

Загалом, в іудейському сегменті функціонують згуродження об'єднані чотирма центрами. Зокрема, Об'єднання іудейських релігійних організацій України представлене 89 структурами, в т. ч. 1 центром, 84 громадами (49 священнослужителів, в т.ч 14 іноземців), 2 духовними навчальними закладами (19 слухачів), 17 недільними школами, 4 періодичними друкованими виданнями. Всеукраїнський конгрес іудейських релігійних організацій має 14 релігійних організацій, з яких 1 центр, 1 управління, 11 громад (7 священнослужителів, в т. ч. 6 іноземців), 1 духовний навчальний заклад (19 слухачів), 8 недільних шкіл, 2 періодичних видання. Об'єднання хасидів Хабад Любавич іудейських релігійних організацій України має 124 релігійні організації, в т. ч. 1 центр, 9 обласних управлінь, 107 громад (90 священнослужителів, в т. ч. 56 іноземців), 4 духовні навчальні заклади (175 слухачів), 44 недільних шкіл, 18 періодичних видання.

Релігійні організації прогресивного іудаїзму нараховують у своєму складі 52 організації, з яких 1 центр, 1 управління, 50 громад (26 священнослужителів, в т. ч. 2 іноземці), 9 недільних шкіл, 2 періодичні видання.

Інші удейські релігійні організації об'єднують 30 громад (18 священнослужителів, в т. ч. 3 іноземці), діє 7 недільних шкіл та 2 періодичних релігійних видання.

У складі **Закарпатської (Угорської) реформатської церкви** діє **118** організацій, зокрема 114 громад (78 священнослужителів, в т. ч. 11 іноземців), з яких 113 функціонує у Закарпатській області.

Німецька євангелічно-лютеранська церква нараховує **4**
2
осередки

,

□
в т. ч. 1 центр, 41 громаду (34 священнослужителя, в т. ч. 13 іноземців).

У складі **Вірменської апостольської церкви** нараховується **28** □ громад (19 священнослужителів, в т. ч. 11 іноземців), які діють у 15 областях, м. Києві та м. Севастополі.

Функціонують також поодинокі етноконфесійні громади чехів, готів, корейців, шведів, в Автономній Республіці Крим – караїмів та кримчаків, а в Херсонській та Запорізькій областях – менонітів.

Релігійні громади (як зареєстровані, так і ті, що діють без реєстрації) всіх церков, конфесій, напрямків і течій України обслуговують **31313** священнослужителів, при цьому **рівень забезпеченості релігійних громад служителями культу**

□
становить

□
88,3 відсотки.

Зокрема, громадами УПЦ опікується 10068 священнослужителів (забезпеченість релігійних громад складає 80,0 відсот.), УПЦ КП – 3141 (69,0 відсот), УАПЦ – 731 (60,7), УГКЦ – 2594 (69,5), РКЦ – 621 (67,1), ВСО ЄХБ – 3124 (120,9), ВСЦ ХВЕ – 2387 (145,3), АСД – 1174 (110,6), Свідки Єгови 1899 (174,2).

Повністю забезпечені служителями культу громади більшості протестантських деномінацій, зокрема п'ятидесятників, баптистів, адвентистів сьомого дня та Свідків Єгови.

Актуальною залишається проблема підготовки служителів культу в Римсько-католицькій церкві, в якій 41,8 відсот. (260 осіб) священнослужителів є іноземцями, та релігійних організаціях національних меншин, зокрема, в Об'єднанні хасидів Хабад Любавич іудейських релігійних організацій України, в якому іноземці складають 62,2 відсот. (56 осіб), у Вірменській апостольській церкві, де 57,9 відсот. (11 осіб) також є іноземцями.

Станом на 1 січня 2013 року релігійні організації **використовують 23814 культових та пристосованих під молитовні будівель**

з них у власності релігійних організацій перебувають

11340,

у користуванні

4581

(в тому числі в почерговому

340

) будівель, з яких

3967

□
є пам'ятками архітектури. Крім того, релігійні організації
послугуються

7893

□
приспособованими під молитовні приміщеннями.

Відповідно до звернень віруючих, у 2012 році **у власність
(користування) релігійним організаціям було передано
266** □ культових
х та приспособованих під молитовні приміщень. За сприяння
органів місцевої виконавчої влади

,
□
органів місцевого самоврядування та із залученням
позабюджетних коштів впродовж 2012 року було

збудовано 247

□
культових будівель. Провідними релігійними організаціями
впродовж 2012 року збудовано: УПЦ – 136, УПЦ КП – 47,

УГКЦ – 34, ВСО ЄХБ – 13, Союзом церков ХВЕП – 9, УАПЦ – 4, РКЦ – 2 культові будівлі. У стадії будівництва знаходиться

□

2331

□

культовий об'єкт.

□

Водночас, релігійні організації користуються

□

7046

□

орендованими приміщеннями. При цьому, з

1589

□

колишніх некультових церковних будівель

968

передані віруючим.

На початок 2013 року рівень забезпеченості релігійних організацій України молитовними приміщеннями

становить 67,1 відсот., в т. ч. Закарпатська (угорська) реформатська церква забезпечена на 93,8 відсот., РКЦ

-

90,3 відсот., УПЦ – 84,0 відсот., УГКЦ – 76,9 відсот., ВСО ЄХБ – 68,6 відсот., Союз церков ХВЄП

-

64,6 відсот., Церква АСД – 64,6 відсот., УПЦ КП – 64,5 відсот., УАПЦ – 59,4 відсот., іудейські організації – 48,9 відсот., мусульмани – на 26,7 відсот.

На основі здійсненого моніторингу можна стверджувати, що на сьогодні в Україні утворено достатню для задоволення релігійних потреб віруючих мережу релігійних організацій. Динаміка зростання релігійної мережі свідчить про вичерпність екстенсивного розвитку релігійного середовища. Випереджаючими темпами, порівняно з традиційними церквами, зростає кількість протестантських та неорелігійних організацій, водночас, зберігається історично притаманне домінування в Україні православ'я.

Стан дотримання чинного законодавства щодо релігії та церкви

Впродовж 2012 року було зафіксовано 25 випадків порушення чинного законодавства в галузі свободи совісті та діяльності релігійних організацій. У 2011 році таких випадків було зафіксовано 2, у 2010 році – 14, у 2009 році – 19.

Було також **зафіксовано 1 порушення законодавства про альтернативну (невійськову) службу**

в Чернігівській області.

Аналіз ситуації із дотримання законодавства у галузі свободи совісті дозволяє диференціювати адміністративні території за наступними ознаками:

1. Області, в яких має місце **складна релігійна ситуація** через присутність фактів порушення законодавства, та на які припадає більшість судових позовів з майнових питань й питань реєстрації статутів релігійних організацій (Вінницька, Тернопільська, Закарпатська, Чернігівська області, Автономна Республіка Крим);

2. Області, в яких має місце **зростання суперечностей та інцидентів міжконфесійного протистояння**, що

не призвели до конфронтації, мають місце ситуації з оскарження рішень державних органів влади стосовно релігійних організацій (Івано-Франківська, Львівська, Київська, Чернівецька області);

3. Стабільні області, в яких не фіксується фактів порушень чинного законодавства в галузі свободи совісті, відсутні ситуації з оскарження в судовому порядку рішень державних органів влади щодо релігійних організацій (Волинська, Запорізька, Миколаївська, Луганська, Полтавська, Кіровоградська, Херсонська області).

У звітному періоді **суб'єктами** правопорушень виступали представники релігійних організацій, зокрема, незареєстрованих в установленому чинним законодавством порядку. Порушень законодавства у галузі свободи совісті посадовими та службовими особами державних органів влади чи органів місцевого самоврядування,

представниками правоохоронних органів не зафіксовано. Разом з тим, в ряді областей тривають розгляди у судовому порядку цивільних справ по оскарженню представниками релігійних організацій рішень державних органів влади щодо цих релігійних угруповань.

Найбільша кількість **порушень чинного законодавства** (20 випадків із 25) було зафіксовано у

Вінницькій області

. Із них релігійними організаціями, що діють за зареєстрованими статутами, – 7 випадків, організаціями, що діють поза реєстрацією, – 3 випадки, посадовими особами релігійних організацій – 5 випадків, іноземцями, що перебувають в Україні та проводять незаконну релігійну діяльність, – 5 випадків.

Із зазначених випадків 4 були зафіксовані як порушення

статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та стосувались проведення публічних богослужінь без офіційного дозволу місцевих органів влади. Такі правопорушення були скоєні релігійними громадами Свідків Єгови, громадою ХВЕ «Нове життя», єврейською месіанською громадою у м. Вінниця, Могилів-Подільський.

Із 20 зафіксованих порушень чинного законодавства у Вінницькій області 5 випадків стосувались порушення статті 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо проведення іноземними священнослужителями релігійної діяльності в релігійних організаціях без її погодження з органами державної влади. Такі правопорушення були скоєні громадянами Словаччини, Швейцарії, Аргентини, Арабської Республіки Єгипет та Ізраїлю при проведенні незаконної релігійної діяльності в релігійних громадах церкви Адвентистів сьомого дня, громаді орієнталістського напрямку «Шрі Чинмой», УГКЦ, мусульманській та іудейській громадах.

В **Автономній Республіці Крим** зафіксовано 2 порушення законодавства, а саме статті 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», 8 іноземцями

,
□

які проводили незаконну місіонерську діяльність від імені незареєстрованого як релігійна організація ісламського угруповання Джаамаат Табліг (характеризується як радикальна течія; в Росії, Казахстані, Узбекистані, Таджикистані визнана екстремістською організацією та заборонена). Зазначеним іноземцям був скорочений термін їх перебування на території України.

В **Тернопільській області** зафіксовано 2 порушення: по одному релігійними організаціями, що діють із зареєстрованим статутом, та поза реєстрацією. Зокрема, йдеться про невиконання рішень районного та апеляційного судів Тернопільської області монахинями знятого з державної реєстрації контемплативно-адораційного монастиря Благівіщення Пресвятої Богородиці під св. Покровом Пророка Іллі (Буцацька єпархія УГКЦ), щодо припинення права власності та повернення місцевій релігійній громаді УГКЦ нерухомого майна у с.Пробіжна, яке було надане їм у 2005

році як новозареєстрованому монастирю УГКЦ за договором про пожертву. Крім того, колишні черниці зазначеного монастиря - громадянки Чехії і Словаччини – залишаються на території України з порушенням статті 24 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації», позаяк є відпущені (видалені) з греко-католицького чину Св. Василя Великого (з червня 2011 р.), а офіційного погодження на продовження їх перебування на території України та проведення релігійної діяльності не надавалось.

В Чернігівській області зафіксовано 1 порушення законодавства про альтернативну (невійськову) службу представником церкви Адвентистів сьомого дня. Крім того, зафіксовано 1 порушення законодавства про свободу совісті зареєстрованою релігійною організацією, яке стосується тривалого конфлікту в м. Чернігів між релігійними громадами УПЦ та УКП КП щодо користування Катерининською церквою. Після того як 16 лютого 2010 року Верховний Суд України залишив у силі рішення Апеляційного суду Чернігівської області від 6 жовтня 2009 року щодо протиправності знаходження наметів Чернігівської єпархії УПЦ під Катерининською церквою (користується громада УПЦ КП), суд зобов'язав

Чернігівську єпархію УПЦ прибрати намети. Ухвала Верховного Суду України не виконується.

Стан дотримання законодавства про свободу совісті та релігійні організації характеризує і такий чинник як **наявність конфліктів («гарячих точок»)**

. Причиною для їх виникнення, а часто і затяжного протистояння, стає невирішеність ряду проблем, найактуальнішими серед яких є наступні.

1. Протистояння на ґрунті майнових та земельних питань.

□

У зазначеному контексті варто виокремити проблеми, які виникають у відносинах між релігійними громадами та органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, що пов'язані із наданням у власність чи користування релігійним громадам культових будівель та землі з комунальної чи державної власності. Також досить гострими постають проблеми, пов'язані із наслідками зміни конфесійної приналежності (юридичного підпорядкування) релігійними громадами, зокрема питання подальшого володіння (користування) частинами розділених громад колись спільних культових споруд та іншого майна.

Так, у **Вінницькій області** з 2004 року продовжується протистояння між релігійними громадами УПЦ та УГКЦ в с. Жежелів Козятинського р-ну стосовно набуття права користування земельною ділянкою для будівництва культової споруди, яке і по сьогодні розглядається судами різних інстанцій. Триває протистояння між громадами УПЦ та УПЦ КП у с. Росопша Липовецького р-ну щодо використання місцевого храму, яке з 2010 року також розглядається судами різних інстанцій. Зберігається протистояння щодо користування храмом між громадами УПЦ та УПЦ КП у с. Рахни-Лісові Шаргородського р-ну Вінницької області.

У Тернопільській області залишається близько 20 населених пунктів, в яких мають місце конфлікти за право користування культовими спорудами між релігійними громадами, особливо в Тернопільському, Чортківському та Заліщицькому районах. Крім того, Тернопільська єпархія УАПЦ зіткнулась із проблемою переходу частини священників разом з громадами під юрисдикцію УПЦ КП, що, на думку віруючих, які змінюють юрисдикцію, визначається як початок об'єднавчого процесу між православними церквами, що йде знизу від віруючих. Так, в 2010 році таких громад було 26, 2011 році – 3, 2012 році – 13 одиниць. Керівники єпархіальних управлінь УПЦ КП постійно наголошують на необхідності підтримки саме їх «національної церкви».

У Чернівецькій області з 2006 р. продовжується протистояння між релігійними громадами УПЦ та УПЦ КП в с. Ошихліби Кіцманського району. Причиною суперечки є право володіння культовою спорудою (недобудованою церквою), яке розглядається з 2006 р., в тому числі в

судовому порядку.

Залишається конфліктною ситуація в місті Яготині **Київської області**

, де навколо недобудованої культової споруди Свято-Троїцького собору продовжується протистояння між громадами УПЦ КП і УПЦ. В с. Гатне Києво-Святошинського р-ну місцевий підприємець впродовж декількох років втручається в діяльність релігійної громади, а причиною конфлікту є земельна ділянка, на якій на сьогодні вже збудована культова споруда, яку через протистояння неможливо оформити у власність релігійної організації. Залишається відкритим питання щодо користування приміщенням Свято-Вознесенського собору із дзвіницею у м.Переяслав-Хмельницький, на які претендують громади УПЦ та УПЦ КП, та в якому перебуває музей-діарама «Битва за Дніпро в районі Переяслав-Хмельницького восени 1943 року».

В Європейському суді з прав людини продовжується розгляд справи щодо повернення у власність релігійній громаді УГКЦ храму в с. Коршів Коломийського р-ну **Івано-Франківської області**

.

Продовжується суперечка за користування культовою спорудою та земельною ділянкою між віруючими Свято-Троїцької релігійної громади Української автокефальної православної соборної церкви м.Ужгород **Закарпатської області**

, яка в результаті розколу всередині громади розділена на дві групи – прихильників «патріарха УАПЦ-канонічної Мойсея» (Кулика) та прихильників УПЦ КП.

Впродовж 2012 року в **судовому порядку розглядалось 6 цивільних справ** □ за скаргами
релігійних організацій щодо

□

майнових питань:

□

1 – УПЦ (Чернівецька), 3 – УГКЦ (Івано-Франківська, Тернопільська), 1 – Греко-католицька церква (Закарпатська область), 1 - ДУМК (АР Крим). За результатами розгляду 2 із зазначених цивільних справ були

задоволені

(майнові позови 2 громад УГКЦ в Тернопільській області).

2. Конфліктні ситуації, пов'язані з реєстрацією органами державної виконавчої влади статутів (положень) релігійних організацій.

□

Зазначена проблематика особливо актуальна щодо

реєстрації у встановленому чинним законодавством порядку Української правосірної греко-католицької церкви. Зокрема, до Львівської облдержадміністрації подавались клопотання щодо реєстрації 6 релігійних громад у м. Львів, Золочів, Дрогобич, Самбір, Новий Розділ, с. Підгірці Бродівського р-ну, до Тернопільської облдержадміністрації – щодо громади в м. Зборові.

Разом з тим, впродовж 2012 року в судовому порядку розглядалось 5 цивільних справ за скаргами релігійних організацій щодо питань реєстрації облдержадміністраціями статутів та внесення змін до статутів релігійних громад: 1 – УПЦ (Вінницька), 2 – УПЦ КП (Івано-Франківська, Київська), 1- УАПЦ (Львівська), 1 – Українська автокефальна православна соборна церква м.Ужгород (Закарпатська область). За результатами розгляду жодна з зазначених цивільних справ впродовж 2012 року не була задоволена.

Отже, упродовж 2012 року було розглянуто 13 цивільних справ за скаргами релігійних організацій. З питань реєстрації статутів релігійних організацій було розглянуто 6 скарг, з майнових питань розглядалось 5 скарг, з інших питань – 2 скарги.

Була **задоволена та виконана** 1 скарга незареєстрованої Української автокефальної православної соборної церкви м.Ужгород (Закарпатська область) з інших питань, та

виконано судові рішення

за 2 скаргами релігійних громад УГКЦ з майнових питань у Тернопільській області.

З метою попередження конфліктів та правопорушень у релігійному середовищі України для релігійних та громадських організацій, політичних партій,

представників державних органів та органів місцевого самоврядування, окремих громадян Міністерство культури України та регіональні підрозділи у справах релігій проводили семінари, круглі столи, бесіди, виступи в засобах масової інформації, інші роз'яснювальні заходи щодо дотримання та застосування чинного законодавства в галузі свободи совісті.

Інститут релігійної свободи, м.Київ
www.irs.in.ua Джерело: [Мінкультури](#)